

GONDOLAT

SZERKESZTI: KEMENES LAJOS



TARTALOM:

ERDÉLYI JÓZSEF: HAJNALI KÖSZÖNTŐ. — BUDAPESTI NÓTA (VERSEK). — TIZ PERC CSERNY BÖRTÖNÉBEN. — KIS LEXIKON BÁRCZYRÓL (V-i.) — MI VAN AZ ÁLLAMI PÉNZVERDÉVEL? (mv.) — HOGY JUTOTTAM KARLSTEINBA. — AZ OTTHON, MINT A MAGYAR NYILVÁNOSÁG. — FRIVOL AKTA ARRÓL A BIZONYOS NÉPRÉTEGRŐL. — SZABÓ DEZSŐ KÁLVÁRIÁJA. — NÉHÁNY VONÁS KÉRI PÁL RÓL. — APRÓ RIPORTOK. — MAJOR RAJZAI.

B U D A P E S T
1919. DECEMBER 11.

I. ÉVF. ÁRA 2 KORONA. 9. SZ.
ELŐFIZETÉSI DIJ EGY ÉVRE: 100 KORONA.

KIADJA: A KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT R-T.

Még mindig nem tudja,

hogya a nemzetietlen, erkölcs-
telen sajtó juttatta a bolsevista
gajdeszba Magyarországot?

Még mindig nem tudja,

hogya csak a becstületes, őszinte,
komoly, nemzeti keresztény
sajtó mentheti meg jövőnket?

Még mindig nem tudja,

hogya benőtt fejű, értelmes, ön-
tudatos keresztény csak a kö-
vetkező lapokat olvassa:

**a Nemzeti Ujság-ot,
az Uj Nemzedék-et,
a Képes Króniká-t,
a Gondolat-ot,
az Uj Lap-ot
és a Neue Post-ot.**

Kiadja: Központi Sajtóvállalat rt. IV. Gerlóczy-u. 11.

WIEN

**utcáin, tőzsdéiben,
kávéházaiban és
szállóiban**

**követelje a
Központi Sajtó-
vállalat lapjait:**

a

**NEMZETI UJSÁG-ot,
UJ NEMZEDÉK-et és
KÉPES KRÓNIKÁ-t,**

**Hirdetéseket
a**

**Nemzeti Ujság,
Uj Nemzedék,
Uj Lap,
Képes Krónika,
Gondolat és
Neue Post-ra
felvesz a kiadóhivatal,
IV., Gerlóczy-utca 11.**

Hajnali köszöntő.

Örömgöngyöt sirnak hajnali
[angyalok :
Jó reggelt, jó reggelt, ti szegény
[magyarok!

Tárljatok ajtók, ablakok nyiljatok;
Magyarok, egymásnak jó reggelt
[mondjatok.

Mondjatok köszöntőt jó reggeli
[kedvvel :
Uj Honfoglalásnak dicső napja
[kelt fel.

Arany, rózsaszínek gyöngyös
[mezőségen,
Száz pacsirta zendül [odorfelhős
[égen.

Magyar legelőkön komor bika bődül,
Hites ember szíve világnyira bővül.

Reggeli angyalok napkoronát [hoznak ;
Boldog harangozók sirva [harangoznak.

Gyöngyös koronával végre-valahára
Felrepül a páva ősbudai várra.

Szerencsés jó reggelt, — magyarok
[tinéktek :
Arannyal porozzon, valamerre [léptek.

Minden csepp verejték igaz
[gyönggyé váljon —
Magyar a világon példaképül álljon.

Vér-vas éjszak után aranyban-
[ezüstben,
Adjon a magyarnak vig napot [az Isten !
Erdélyi József.

Budapesti nóta.

Megkerültem, ejhaj, megkerültem
A Nagy-Szent-Gellértheget ;
Azt találtam, ejhaj, hogy a magyar
Soha — sosem ért egyet.
Sohase volt ekkora úr,
Soha sehol a zsidó,
Mint köztünk a magyart a magyarra
Veszejteni uszító.

Megállottam, ejhaj, megállottam
A Széchenyi Lánchidon ;
Megállított, ejhaj, egy ősz ember,
Hogy ki, magam sem tudom.

Azt mondta, hogy ismeri ő
Jól az egész világot,
De még ilyen civakodó népet
Soha sehol se látott.

Márványkőből, ejhaj, márványkőből
Van Pesten egy vén diák,
Kérdelem tőle, ejhaj, mondja meg már:
Lesz-e még itt jó világ ?
Azt felelte : majdha tizszer annyi
Lesz nálunk a folyóvíz —
Majdha Pestről híres Szalontára
Nemzetiszin hajó víz.
Erdélyi József.

Tíz perc Cserny börtönében.

A főállamügyésztől kapunk egy rózsaszín papírlapot, mellyel bemehetünk a terrorista fővezér tömlőcébe és beszélgethetünk vele tíz percig.

A fogház képe fullasztó. Aki először lát ilyent, annak eláll a lélegzete. Vaslépcsők vezetnek föl az emeletre, vashidakon járunk, a vaskalickák közt, melyekben foglyok várják sorsuk fordulását. Halálos csönd van mindenütt. A vashidakról belátni az alacsonyabb emeletekre és a földszintre — ez az ugynevezett „csillagrendszer” —, úgy hogy egyetlen őr ellenőrizheti az egész fogházat. Itt nincs semmi regényesség. Tisztaság és rend. Senkise gondolhat a fekete börtönökre, hol rothadt szalmán fekszenek a bilincses rabok és patkányok zöld szeme világít a sötétben. De talán éppen az a szívszorító, hogy itt a rabság a maga rideg, modern, letisztított formájában jelentkezik, a festői járulékok nélkül.

Cserny cellája a harmadik emeleten van, a 12. szám alatt. Vele szemben a 9-ben *Korvin-Klein Ottó*. Minden cella-ajtón van egy kukucskáló-lyuk, melynek vaslapját félre lehet tolni és aztán, anélkül, hogy észrevennék, meg lehet figyelni, mit csinál a fogoly.

Cserny az ablaknak fordulva, a festetlen asztalon ír valamit. Csörög a börtönőr kulcsa és erre fölfigyel. A börtönőr ezt mondja: — *Jóska, beszélni akarnak magával.*

Itt mindenki csak „*Jóská*”-nak hívja. *Stocker* elnök, a bűnügyi főtárgyaláson gyakran így szólította meg: „*lelkem*”.

Cserny föláll, mosolyog és a cella közepére jön. Fehérprémes huszáratillát visel. Így közelről még inkább látszik, hogy szép férfi, arányos és ruganyos, olyan, mint egy fiatal jaguár. Külsőleg nem gonosztevő-típus. Fülei kicsinyek, karimásak, a fejéhez lapulnak. Fogai porcellán-fehérek. Elöl két aranyfoga villog.

A családjáról kérdezősködünk.

— *Az apám ötéves koromban meghalt,* — mondja és lehunyja szemét, mint mikor régen-halottakra gondolunk, — *nagyon szerettem az édes apámat. Őt szerettem legjobban.*

— *Mi volt az apja?*

— *Csendőr-őrmester.*

Az anyjáról azonban indulatosan beszél:

— *Az anyám beadott egy árvaházba. Akkor nagyon sokat sirtam. Tizenkétéves koromig voltam ott, de felém se nézett, még egy lapot se küldött. Ez nagyon fájt. Később matrózkoromban meg is írtam, hogy ne kerüljön a szemem elé, mert — és itt a hangja elful a haragtól.*

Édesanyja dr. Bakody Aurélnál, a lipótmezei elmeagyógyintézet főorvosánál szakácsnő. Érdeklődtünk iránta s azt a választ kaptuk, hogy évek óta szolgál nála, derék, becsületes, jó asszony.

— *Aztán — folytatja — tizenkétéves koromban egy lámpagyárba adtak. Itt néha bizony megverték — és mosolyog.*

GONDOLAT

Cserny a tárgyaláson is mosolygott, valahányszor verésről, pofonokról esett szó. Határozott érzéke van a humor iránt. Mikor Sáska detektív mutatta, hogy egy összevert ellenforradalmárnak „ilyen volt a feje”, Cserny megjegyezte, „lehet, hogy valamivel kisebb”. Mint született budapesti, nagyon szereti a jassz-szavakat, vigyáz a mocskos nyelvnek a tisztaságára. Ebben a tekintetben purista. Az elnököt egy szakember biztonságával javította ki, hogy a „stoppolás”-t összetévesztette a „hazaküldés”-sel.

— Nincs rossz szívem, — mondja. — Egyszer egy kapu alján sirtam. Kis inas voltam még. Megszólított egy bőröndös, aki elhívott magához. Sokáig nála maradtam. De jól sehhol se éreztem magamat.

— Hát a tengerészeknél?

— Első osztályu matróz voltam. Vitézségi érmet is szereztem.

— A Batthyány-palotában?

— Egész nap „dolgoztam” és este, mint egy állat, ledőltem, úgy kiabáltam: „hozzatok enni”.

Kún Bélát úgy hívja: az „öreg”. Kérdezzük, tegezte-e őt.

— Sokkal kisebb pont voltam előtte, — feleli.

Öt elemít végzett, tud németül is.

Az olvasmányai iránt érdeklődtünk.

— Egyszer a tengerészeknél a kezembe adták Kant-ot. Azt olvastam, nagyon tetszett. Én legjobban szeretem az ilyen elvont absztrakciókat. Leibnitzet is olvastam — folytatja és elakad.

Az az érzésünk, hogy ezeket a műveltségi cafrangokat fölvette magára, mióta fogva van.

Petőfit azonban ismeri, Csokonai Vitéz Mihályról tudja, hogy „vagy író, vagy költő”, Liszt Ferenc „a mi zenei édesapánk”, ismeri Arany és Ady nevét is.

— Kik látogatják?

— Senki. Az a sok burzsuj nő se, aki azelőtt ismert — és itt arcképeket mutat. — Nincs nekem senkim. Az egyik nővérem Prágában van, a másik Párisban színésznő.

Folyton ír, emlékiratokat, értekezéseket, hibás helyesírással, hosszú kutyanyelvekre.

— Csak megmondanak, hogy miről irjak, úgy kicifráznom, — teszi hozzá.

Főmunkája az „Anyá és fiú”. Az anyá: a háború, a fiú: a bolsevizmus. Talán az anyjára gondolt, akire haragszik és magára, aki a bolsevizmus. Vagy az édesapjára, a csendőr-örmesterre, aki rabokat vasalt meg valamikor. Csak akkor találkozott vele, — egy végzetes ölelésben, — mikor Szombathelyen vasat rakott rá egy másik csendőr-örmester.

A cellájában alacsony ágy van, tiszta fehérneművel, daróc pokróccal, egy asztal, egy szék, egy mosdótál, egy csöbör. Mellette vékony szappan.

Az asztalon két darab kenyér, mely még az ebédjéből maradt. Ma rántott levest, marhahúst és kását kapott ebédre.

A kását nem szereti. Elfintorítja az orrát és mosolyog. A proletárdiktatura alatt nem szokta meg a kását.

Kis lexikon Bárczyról.



Ki az a Bárczy István?

Ha helyünk volna s kedvünk szerint irhatnánk, korrajzot kellene festenünk arról az évtizedről, a melyben a szeny-

nyes hullámok összecaptak Budapest feje fölött. E korrajzot kétségtelenül a történelmi materializmus alapján kellene megírunk, hisz minden fővárosi esemény eredő okát vissza tudnók vezetni a gazdasági alapra. Az — egyének gazdasági alapjára... Minthogy azonban ma még a cikkek terjedelme is maximálva van, elégedjünk meg egyelőre azzal, hogy hevenyészett kis lexikont adjunk Bárczyról.

Ez a kis lexikon is eléggé megmondja: ki az a Bárczy?

Kik tették Bárczyt polgármesterré? Vázsonyi (Weiszfeld) Vilmos, Ehrlich G. Gusztáv, Hűvös (Hirsch) József, Stern József, Glücksthal Samu, Schreyer Jakab, Stiller Mór, Fürst László, Darvai Fülöp, Székely (Schwartz) Ferenc.

Kik a Bárczy legjobb barátai? Vázsonyi Vilmos, Ehrlich G. Gusztáv, Glücksthal Samu, Krausz Simon, Rózsavölgyi Manó, Wolfner József.

Ki volt a legelső kommunista Budapesten? Bárczy. Azzal a föltétellel lett polgármester, hogy elkommunizálja a gázgyárat, amelyet tisztára keresztény tőke alapított. A kommunizálás lejtőjén azután nem volt megállás. S ezekre az akciókra főképpen azért volt szükség, hogy e hatalmas vállalatokban rejlő hatalom a főváros vezetőire szálljon át. Sok különbség nem volt a város és Kun Béláék kommunizálása között. A köznek nem volt haszna, de

fizettünk s a pénz kevés helyre vándorolt. Nyugodjunk meg: a népbiztosok fajrokonai kerestek itt is mindent.

Ki vásárolta össze a Városi Vasut részvényeit? A Krausz és Bettelheim cég, Bárczy megbízásából. A cégtől vette át a főváros. Az üzleten sok milliót veszítettünk.

Ki adott pénzügyi tanácsokat Bárczynak? Krausz Simon.

Ki adott állást Bárczynak, amikor nyugdíjba ment a városnál? Krausz Simon. Megtette őt az Egisz elnökének, évi 60.000 korona fizetéssel.

Ki kapta a legtöbb építő megbízást Bárczytól? Lajta (Leitersdorfer) Béla. Ő építette a Vas-utcai iskolát is, hamisítatlan asszír-babiloni stílusban.

Kire bizta Bárczy a tanügyet? Déri (Diamant) Ferencre. Neki köszönhetjük, hogy a zsidóság ellepte a tanügyi pályát. Ez a tanitóság taposta ki az utat Károlyi Mihálynak és a népbiztosoknak.

Kitől vásárolt Bárczy telket? A legnagyobbat néhai Krausz Mayer pálinkamérő örökösétől. Amit a pálinkamérő hatosával vett, azért a város tizenkét és fél koronát adott. Ma sincs rajta semmi.

Kik a városi üzemek vezetői? Az egy gázgyári igazgató kivételével mind zsidók.

Ki volt a legjobb protektor a városnál? Rác (Reisz) Dezső, Vázsonyi sógora.

Kit tartott Bárczy a legnagyobb tudósnak? Szabó (Schlesinger) Ervint (Armint), akit megtett a fővárosi könyvtár igazgatójának. Szabó-Schlesinger volt az egyetlen „magyar”, akit a pétervári bolsevik-akadémia a tagjául választott.

Kik voltak Bárczy kedvenc újságírói? Miklós (Klein) Andor (Armin) és Márkus Miksa.

Ki adott kulturális tanácsokat Bárczynak? Székely (Schwartz) Fe-

renc, a Belvárosi Takarékpénztár vezérigazgatója, a galíciaiak fővédnöke. Ő volt az, aki az egész világ zsidó sajtójával fenyegette meg 1916-ban a kultuszminisztert, mert állást foglalt a galíciaiak eltávolítása mellett.

Ki adta ki a főváros iskoláinak tankönyveit? A Singer és Wolfner cég.

Ki volt legutóbb Bárczy legbizalmasabb embere? Glücksthal Samu.

Ennyi talán elég egy vázlatos Bárczy-portréhoz.

(V-i)

Mi van az állami pénzverdével?

— A pénzverde a két forradalom alatt. — A kommunista arany- és ércpénz. —

Az Akadémia-utca 3. számú ház kapuján egy kis cédula huzódik meg, az



A tanácskormány által kibocsátandó 200 kor.-ás arany érem mintája. Első oldal.

van ráírva: „Magyar állami pénzverő hivatal“. Az első emeleten a Felsőmagyarországi bánya- és kohómű részvénytársaság helyiségében van az igazgatóság. Fölkerestük a pénzverde főnökét, Ürmösy Kálmán miniszteri tanácsost, aki a következőket mondotta el a pénzverde sorsáról:

— Tavaly, mikor a csehek betörték az országba, december elején elmenekültünk Kőrmöcbányáról, a gépeket s némi aranyat és ezüstöt is sikerült magunkkal hozni. A Károlyi-kormány alatt Csepelen rendezkedtünk be s ott talált a proletárdiktatura is. Lengyel Gyula népbiztos csakhamar kihallgatásra rendelt s utasítást adott aprópénzverésre s egyúttal ellenőrzőül egy Gosztonyi Mária nevű kétes existenciájú hölgyet küldött a nyakunkra. Az elvtársnő rendkívüli szigorúsággal

vette kezébe a gyeplőt, hogy minket, megbizhatatlan burzsujokat a diktatura szekerébe fogjon. Tudatlansága s hozzánemértése folytán persze meg volt a mód a szabotázsra — mindössze huszonkét millió husz- és tizfilleres vaspénzt készítettünk — s tehetlenségében, mert világosan látta, csak kimutatni nem tudta a mulasztást, örülten toporzékolt: — Ha az elvtársak nem pariroznak, majd másképpen beszélnek, van még kötél a világon!

— Csendesesen éldegéltünk, mikor Lengyel megszagolta, hogy az állampénztárban némi nemes fém is akad. Sok baja volt a szovjetnek már a hamisított fehérbankók özönével s csak ércpénzzel vélte ellensúlyozhatni a vidék passzív magatartását. A népbiztos



200 koronás hátsó oldala.

ur rövid tárgyalás után parancsot adott, hogy az állampénztár arany- és ezüstkészletét, kiegészítve a bankokból s magánosoktól elrekvirált idegen

GONDOLAT

valutával, verjük ki. Sejtettem, hogy Lengyelnek nem a pénzhány fáj, hanem a saját vagyonát szeretné súlyos milliókkal a szokásra alkalmasabbá tenni s fűhöz-fához szaladgáltam, hogy a rendelkezést hatályon kívül helyezék. Magam vittem fel beadványomat Dovcsák Antal népbiztoshoz, ki igen



A tanácskormány által kibocsátandó 10 koronás ezüst érem mintája.

előzékenyen fogadott, javaslatomat pártfogólag terjesztette az éppen akkor üléselő szovjet-közgazdasági-tanács elé, mely azután Lengyel terveit meg is hiúsította. A döntésig természetesen Lengyel erősen dolgozott s el is készítette az új ércpénzek mintáit.

Ezzel fiókjába nyult s kivett két darab festett gipszmintát. Gondosan be voltak selyempapirba burkolva. Ezekről Pesten még senki sem tud. Értékük, mint egyetlen példányoknak, numizmatikai szempontból megbecsülhetetlen.

A nagyobbik lett volna a 200 koronás arany, a kisebbik a 10 koronás ezüst. Az elsőt Ferenczi Béni, az utóbbit Beck Ö. Fülöp tervezte. Ötezer koronát kaptak külön-külön a tervezetért. A kétszázkoronásnak 27 mm. lett volna az átmérője, finomsága 580 (14 karátos) s annyi aranyat tartalmazott volna, mint a mi emlékezetből is kiement 900 finomságú huszokoronasunk. Az ezüstpénzt jóval nagyobbra tervezték, 35 mm.-es átmérőjűre; 10 gramm szinezüstöt foglalt volna magába (700-as finomságú). Szerencse, hogy nem sikerült szándékuk.

— S most milyen a pénzverde helyzete?

— A románok el akarták vinni Csepelről az összes gépeinket, de mivel jól beszéltek románul, sikerült meggyőzőm őket, hogy a gépekhez megképzett mérnökök is kellenek, hát ugye vehetik hasznát. Körülbelül három hete áthoztuk az üzemet az államasutak gépgyárába s mihelyt a szerelést befejeztük, pár nap múlva megkezdjük a munkát. Egyelőre váltópénzt verünk többmillió mennyiségben. Segítségre jön, hogy a hadügyminisztérium tulajdonában svéd lágyvasból szép készlet van, mert a rézhiány miatt ebből akartak már a háboru végén töltényhüvelyeket készíteni.

— Remélem, hogy visszakerül rövidesen Körmöcbánya az országhoz, de szeretném, ha a pénzverde, mint minden kulturállamban, nálunk is a fővárosban maradna. Nemzeti érdek ez, mert egyes politikával meg tudnók szerezni a keleti piacot, ahol az éremgyártás alacsony fokon áll. Szobrász- és éremművészeink így tág térhez jutnatnának.

mv.

Mi a legszebb karácsonyi ajándék?

A reklám halhatatlan. Minden elpusztul, a sirba rogy, de a reklám a sir fölött is kiabál és bömböl dagadt szájával. Lapokat forgatunk most, karácsony előtt és ezt olvassuk:

Mi a legszebb karácsonyi ajándék?

A legszebb karácsonyi ajándék — Hock János imakönyve.

Frivol akta arról a bizonyos néprétegről.

— Nyilatkozat, fölterjesztés és válasz. —

A minap felkerestük a Király-utca mélyén a Magyarországi Cionista Szervezet vezetőségét, hogy megkérdezzük, mit csinált a kommunizmus napjaiban, volt-e valami összeköttetésben ama fajtestvéreivel, akik a gyilkosok és rablók hadát szabadították rá a magyarságra.

A nem éppen barátságos és sajátos illatu helyiségben Lukács Leó dr. fogadta munkatársunkat.

— Igaz-e, hogy a cionisták összeköttetésben voltak a kommunistákkal? — kérdezte munkatársunk.

— Annyiban igen, hogy a kommunisták elrekvirálták helyiségeinket, elkobozták a lapunkat és lefoglalták a pénzünket! — hangzott a felelet.

— Üdvözölték-e a cionisták a proletárdiktaturát?

— *Soha!* Elvünk az, hogy Magyarország belső ügyeibe, belpolitikájába csak annyiban folyunk be, amennyiben közvetlenül érinti ügyeinket. Nekünk ugyanis az a programunk, hogy megvalósítsuk a zsidóság belső megújodását, e program betetőzése pedig a palesztinai otthon (telepítés) megteremtése volna.

— Kértek valaha a cionisták külön zsidó népbiztost a kommunistáktól?

— A köztudatba került, hogy a kommunisták programja szerint minden nemzetiségnek kulturális jogai s első autonómiája folytán joga volna külön hatóságra. Így a zsidóságot is megillette volna a jog, hogy különálló hatóság intézze ügyeit. A likvidálás során fel is panasztunk, hogy saját programjuknak sem tesznek eleget. *Hivatalosan azonban soha semmiféle ilyen irányban előterjesztés vagy lépés nem történt, mert tudtuk, hogy a kommunizmus csak néhány hétig vagy hónapig tarthat és így felesleges minden mélyebbrevágó lépés.*

— A kommün alatt résztvett Ön szervezetének munkájában?

— Nem!

— Akkor az az aggodalmam, hogy Ön talán nincs kellően tájékozódva a szervezetnek a kommün során tanúsított magatartásáról.

— Én, kérem, teljesen tájékozódott vagyok, mindent tudtam, ami történt.

*

Lukács Leó dr. kijelentéseivel szemben az igazság ez:

A kommunizmus első heteiben a Magyarországi Cionista Szervezet (VI., Király-utca 36.) a vörös kormánytanácshoz 386/1919. számmal feliratot intézett, amely a többi közt ezt mondja:

„A Magyarországi Cionista Szervezet üdvözli a forradalmi kormányzótanácsot és biztosítja odaadó ragaszkodásáról. Biztosítjuk, hogy nem a konjunkturális hatalmat üdvözöljük, amelynek látszata is bántaná önérzetünket, hanem meg vagyunk győződve arról, hogy a cionizmus keletkezésének és

GONDOLAT

tanainak megösmerése meg fogja győzni a kormányzótanácsot arról, hogy *mozgalmunk születésétől kezdve a szocialista tanok jegyében áll...* A cionizmus első tette már körülbelül husz évvel ezelőtt az volt, hogy megalapította a Zsidó Nemzeti Alapot, melynek feladata Palesztina földjét a zsidó nép számára mint eltulajdoníthatatlan birtokot megszerezni, hogy vele megakadályozza a földnek magántulajdonba való kerülését. A szocializmus az első időben nem fordított elég figyelmet a cionista mozgalomra, mert *nemzeti mozgalomnak* tartotta. Igazolva is volt a szocializmus ellenszenve minden nemzeti mozgalommal szemben, mert abban az időben *tényleg a nemzeti szervek leple alatt bujkált minden, ami jogfosztást, kizsákmányolást és kapitalista érdekeket jelentett.* Ha azonban több figyelmet fordított volna a cionizmusra, akkor mindjárt észrevette volna, hogy a mi nemzeti mozgalmunk egy *önérzetes szocialista gondolkodásnak eredménye.* Mert ezzel *nemcsak a proletárokkal való közösségünket, hanem a proletárnemzethez való tartozásunkat is akartuk önérzetesen dokumentálni,* amelyet kapitalista nagyjaink mindig — ha eredménytelenül is — tagadtak. Azért nagy elégtételül szolgál nekünk az a tény, hogy éppen a forradalmi időben a cionista álláspont igazolást nyert, amelynek külső megnyilvánulása az, hogy az Internacionale a zsidóságot önrendelkezési joggal felruházandó nemzetnek ösmerte el. Ugyanerre az álláspontra helyezkedett a harmadik Internacionale is Ofoszországban, mert e belátás a mai kor eszméi fejlődésének következménye... Mindezeknek előrebocsátása után a *Magyarországi Cionista Szervezet, amely magát teljesen a forradalmi kormányzótanács rendelkezésére bocsátja, a következőket kéri a forradalmi tanácstól:*

1. Kérjük a forradalmi kormányzótanács szives beleegyezését abba, hogy zsidó Palesztinának kiépítésében, mely szocialista alapon történik, továbbra is működhessünk.

2. Kérjük a zsidó nemzetnek elismerését Magyarországon is azok számára, akik hozzátartozni akarnak, mindazon jogok biztosítását, melyek más nemzeteket megilletnek.

3. Kérjük egy zsidó népbiztos kinevezését, aki gondoskodik arról, hogy a zsidó intézmények a mai kor szellemében vezetessenek és hogy azokból a régi kapitalista szellem egyszersmindenkorra eltűnjék. *Ugyanezen népbiztosnak feladata legyen az esélyes megszüntetendő zsidó intézmények likvidálása és elsősorban a hitközségeknek népközségekké való átalakítása.*

*

Ez a felkinálkozás, amelyhez nem kívánunk megjegyzést fűzni, mert nincs is rá szükség, oly világosan beszél, véleményezés végett a belügyi népbiztoshoz került, aki viszont Fáber Oszkár népbiztoshoz, a Vallásügyi Országos Likvidáló Biztosság vezetőjéhez küldte intézkedés végett. Fáber május 27-én 2195/1919. elnöki szám alatt ebben az ügyben a következő átiratot intézte a belügyi népbiztoshoz:

„A Tanácsköztársaság arra az álláspontra helyezkedvén, hogy minden felekezet magántársulat, nem gördit akadályt az ellen sem, hogy bármelyik felekezet az általános gyülekezés szabályán belül hitközségeinkint szervezkedjen, sőt legjobb belátása szerint Palesztinába kivonuljon. A zsidó nemzet elismerésére vonatkozólag a zsidóság többségének álláspontjára vagyok kénytelen helyezkedni, amely szerint a zsidóság nem nemzet, hanem felekezet. Annál is kénytelenebb vagyok ezen az állásponton megmaradni, mert *amint a kérvény is igazolja, tisztára üzleti spekulációról van szó, amely a zsidó felekezeti intézményeket és vagyont egyszerűen a cianizmus zászlaja alatt akarja megvédni...*

Ami a zsidó népbiztosságra vonatkozó prepotens követelést illeti, azt már az ország általános politikai hangulatára hivatkozva sem tartom megengedhetőnek, mivel különösen a falu döntő hangulata, bár köztudomás szerint indokolatlanul, *ugyis erősen antisemita jellegű.* A zsidó vagyonnak külön zsidó kézben való összpontosítása olyan tapintatlan kérés, hogy azt már Kunfi

GONDOLAT

elvtársammal együtt, a kormányzótanáccsal egybehangzóan már eleve *meghiúsítottuk*”.

Amint látszik, Fáber elvtárs alaposan ismerte barátainak természetrajzát; mi csak abban nem értünk vele egyet, hogy a zsidóság felekezeti. Mi belenyugszunk, hogy a zsidóság nemzetiség, ha már a zsidóság is úgy akarja.

Szabó Dezső kálváriája

a lakásával és a románokkal.

Szabó Dezső tavaly karácsonykor jött Budapestre s azóta hol itt, hol ott huzta meg magát. Szeptember havában töprengve sétált a budai utcákon, mikor egy ház faláról cédula ötlött a szemébe. Hirdetés volt arról, hogy a „*Szirtes-ut 4/a II. emelet 5. számú lakás butorral átadó*”. Nyomban elment oda. A lakást *Alexics György dr.*, a budapesti egyetem román lektora bérelte. Szabó Dezsőt *Alexicsné* fogadta. Elmondta, hogy ők Németországba költöznek s éppen ezért a butort hetvenkétezer koronáért eladják. A hely és a lakás nagyon megtetszett az írónak s másnap már megegyezett *Alexicsnéval* annak fia jelenlétében, megvette a berendezést a mondott összegért s a szerződés értelmében tizenkétezer koronát két pénzben rögtön kifizetett. A többit a *Táltos* kiadóvállalat törleszti le ezerkoronás havi részletekben.

A lakást *Alexicséknak* legkésőbb október 10-ig kellett volna elhagyniok. Szabó Dezső közben be is költözött a két szobába s rendes háztartást vezetett. A terminus megérkezett és *Alexicsék* — nem mentek, sőt kijelentették, hogy a szerződés, melyet pedig ügyvédek készítettek el, érvénytelen. Az éléskamrából kidobták Szabó Dezső élelmiszereit, házvezetőnőjét elüldözték, a főzést megtiltották s az egész lakást visszakövetelték. Szabó Dezső kénytelen volt tűrni, kitúrva saját otthonából, hogy a saját butorai közt, saját edényeivel idegenek uraskodjanak. Ott-hon nem maradhatott, mert még a cselédágyat is az ebédlőbe hurcolták *Alexicsék*, nehogy az író újra cselédet fogadhasson. S így tartott sokáig a cifra komédia.

Szabó Dezső természetesen bepörölte kellemetlen vendégeit s hiába húzta-halasztotta *Alexicsné* ügyvédrokona a döntést, a lakáshivatal bírái szokatlan igazságossággal az „*Elsodort falu*” szerzőjének ítélték a lakást, még pedig úgy, hogy azt rögtön elfoglalhatja. „*De mit tesz Isten?*” Az előbb még örömeiben szilajul tomboló család tagjai egymásután döltek ágynak, a rendelkezést nem lehetett foganatosítani. *Alexicsék* diadalukban még agresszivabban léptek fel az íróval szemben, s míg egyikük hivattásszerűen s beosztással nyomta az ágyat, a szabadnaposok annál vigabban roppták a csárdást. Szabó Dezső egyik kávéházból a másikba ténfergett, s nem csodálhatjuk, hogy dolgozni nem tudott, hiszen még álmából is felzavarták az ajtócsapkodás dallamos hangjai. Végre ügy-

GONDOLAT

védje lakást és csukott kocsit szerzett drága pénzért az állhatatosan betegeskedő családnak s november 29-én megtörtént az erőszakos kilakoltatás. Emiatt nem tartotta meg Szabó Dezső aznapra hirdetett előadását a Gólyavárban.

*

Fölkerestem az író lakásán. Közel az Erzsébet-hidhoz, a Gellért-hegy oldalában emelkedik a gyönyörű renaissance-stilű villa. A második emeleten, az 5. számú ajtón szerényen huzódik meg az író névjegye, sokkal feltűnőbb egy idomtalan papírlap, melyre ügyetlen kéz pingálhatta rá: *Ifjak Szava szerkesztősége*. Csöngetek. Szabó Dezső maga nyitja az ajtót, de előbb gondosan kikémlél a kis ablakocskán.

— Még mindig félek, hogy visszajönnek szerető vendégeim — szól nevetve.

Az ajtóval szembe nyíló szoba a szerkesztőség. Csak Palasovszky barátom ül a hideg márványkályha köré rendezett „coin de feu“-ben. A házigazda udvariasan és büszkén mutogatja birodalmát. Négy szobája van a szerkesztőséggel együtt. A butorok bizony még a mai időkben sem érnek meg hetvenkétezer koronát, annyira silányak.

— Már intézkedtem, — mondja az író — hogy özvegy édesanyám és nővérem hozzám jöjjen lakni. Alig várom már, hogy végre kis jó módhoz juttassam őket.

Egészen elérzékenyül, nagyon szereti az édesanyját, szinte palástolni akarja fiui rajongó szeretetét.

— Na meg önző is vagyok, meguntam a folytonos korcsmázást, rendszeresen akarok élni és meg akarom végre írni második nagy regényemet.

Bemegyünk a dolgozószobába. Hatalmas fényözön zuhog be. Csupa üveg az egész szoba. Megállunk az egyik ablak előtt s hosszasan gyönyörködünk a felséges kilátásban.

— Látja, nem az a burzsoa-stilus van itt, mely teletömi a szobát lim-lommal, világosság és hely kell, hogy a test is meg a szellem is szabadon mozoghasson.

Körülnézek s valóban az íróasztalon s a hatalmas könyvszekrényeken kívül csak két zsöllye s egy kis asztalka az egész berendezés. Hosszasan sorakoznak egymásután Victor Hugo biborkötésű művei, a francia regényíró és költő Szabó Dezsőnek kedvence és mestere. A magyarok közül Pázmányt és Jókait szereti legjobban. A nagy biboros műveiből tanulta a nyelvet — amint mondja — s az irodalomtörténetben őt illeti meg a legkiemelkedőbb hely. A kis asztalkán Dante Infernójának testes és illusztrált olasz kiadása pompáz. Az íróasztalon angol, spanyol, francia és olasz könyvek hevernek. Mint látom, mielőtt jöttem volna, az író Alfred de Vigny költeményeiben gyönyörködött. Mikor emlitem, lelkesülten olvas fel a „Le loup mourant“ című elégiából pár remek sort.

Majd leülünk s beszélgetünk.

— Irodalomról, terveimről ne is kérdezzen, — mondja — tulizgatott vagyok még s várom, hogy — szemet kapjak. Mihelyt meleg lesz lakásomban és berendezkedem, dolgozni fogok s tudom, hogy kiválót fogok alkotni. Olyan tárgyról, amely felingerel, szívesen beszélek, mert kirohán a kedvemben vagyok.

GONDOLAT

Megkérdézem, hogy érezte-e a román cenzura zsarnokságát?

— *A zsidók alaposan dolgoztak ellenem. Még a nevemet is törölték az oláhok s azokat a cikkeket, melyekben meg akartak védeni a szíriaiak gyalázkodásával és rágalmazásával szemben, egyszerűen letiltották. Az Ifjak Szavát, melynek főmunkatársa vagyok, Aradi Viktor, a Huszadik Század volt munkatársa és Jászi Oszkár kebelbarátja beszüntette. Az írók szövetsége nagy estélyt akart rendezni, de nem engedélyezték, mert én vagyok a szövetség elnöke. A Move női osztályának előadást akartam tartani, azt sem engedték meg. Egyik barátom hosszabb cikkben foglalkozott a kommün-alatti magatartással, s kimutatta, hogy egyetlen merész tiltakozásom voltam a magyarságnak; a cenzura ezt is törölte. S ki tudná az apró-cseprő fullánkózást mind felsorolni...*

Bucsuzáskor mosolyogva mondja:

— Tudja, még túl rideg a lakásom ahhoz, hogy magasabb szellemi dolgokról csevegjek. Talán a szénbiztos megkönyörül egyszer rajtam. Most még csak a „Fehér holló“ budai korcsmában fog el az ihlet Lendvai Pistával és doktor Balla Rousseauval, meg a művészekkel a boros serleg mellett...

Reméljük, hogy a lakáshivatal soha el nem tér döntésétől s így az író végre nekiülhet otthonában nagy regényének. M. V.



A hadirokkant meg a kutya. Talán fordítva kellett volna írnom. Így: a kutya meg a hadirokkant. Mert, — a mint az alábbiakból ki fog derülni, vannak kutyák, amelyek nagyobb becsben és gondosságban részesülnek, mint egyik-másik szerencsétlen, tönkretett szegény hadirokkant. Az eset a következő: a minapában a Vámházköruton egy lámpaoszlopra ragasztott cédulán akadt meg a szemem, amelyre a következő megható sorok voltak írva: Elveszett egy „Lady“ névre hallgatónak ilyen és ilyen kutya (pontos leírás), aki megtalálja és gazdájához visszaviszi, 1000, azaz egyezer koronát kap képzében. Ugyanezen a napon egy fehérvári-uti kis vendéglőben vacsoráztam, amikor belép egy toprongyos külsejű, beteg kinézésű, idegsokkos hadirokkant és sapkáját a kezében tartva, körül akar járni az étteremben, hogy egy kis pénzcskét kolduljon össze a vendégektől. Amint a pincérek észreveszik, odaugranak hozzá és ha-

marosan kituszkolják. Eddig a történet. Tudom, hogy akadnak emberek, a kik nem találják sem érdekesnek, sem meghatónak, ahogyan az élet ezen a napon elémdobta a hadirokkantnak meg a kutyának sorsát példázó ezen eseteket. De én — ne vegyék kérem tőlem rossz néven ezt a szentimentalizmust — azóta nagy kétségekkel vivódom magamban és úgy érzem, hogy fenéig rothadt az a társadalom, ahol a Lady névre hallgatónak kutya kézzelkerítőjének ezer korona képzés jutalmat fizetnek, a háboruban megkínzott, öszszetört ember pedig, mint a kivert kutya, kóborol a hideg téli estén, betegen és elcsigázva, hogy egy kis meleg ételre valót kolduljon magának. Engem nem hagy nyugodni az a kérdés: vajjon csakugyan szociális szellemmel telített új Magyarországot akarunk? Vagy talán csak elméletben óhajtunk keresztények és szociálisak lenni? Súlyos hiba.

Néhány vonás Kéri Pálról.

Kéri Pál is azon „magyar“ írók közé tartozott, akik a magyar élet különös törvényszerűségei és történeti ritmusai iránt teljesen idegenek és értetlenek. Mint legtöbbször a fajtájabeliek közül, ő is schémákban gondolkozott, ezek a schémák azonban forradalmiak voltak. Nem ritkán elképesztő volt ez a műkedvelő forradalmiság, ez a piperkőc jakobinizmus, ez a vérmérsékletben gyökerező anarchizmus, amely egy nyughatatlan és zavaros értelmiség felhőzetéből cikázta érdekes, gyakran szellemes, de mindig egy nekünk idegen világról eredő mondanivalóinak és rögtönzéseinek villanásait. Lehetetlen volt elzárkózni az elől a benyomás elől, hogy aki előttünk a fehér asztalnál, kifogástalan dandyként viselkedve, maga felé erőszakolt minden figyelmet és maga ellen minden ellenmondást: ez a keresetten elegáns ujságíró egy született forradalmár, a fiziológiai rátermettségnek, illetve predestináltságnak félreismerhetetlen jegyeivel. Szellemi és erkölcsi összefüggéstelensége sejtette, hogy Kéri Pál sok mindenre képes, leginkább arra, hogy gavallér kiadója által munka nélkül kitartassa magát, de ugyan kinek rémlett volna fel agyában az a gondolat, hogy ez az elpuhult, tüdőcsucshurutját gondosan ápoló, kényes fiatalember valaha beteges politikai agyrémében orgyilkosságra bujtszon föl?

A jelenkori Franciaország alakulásáról irt nagy művében Taine fölveti a kérdést, ugyan mi lett volna Robespierre-ből, Dantonból és Maratból, ha nem tör ki a forradalom? A nagy történetfilozófus mindjárt meg is felel a saját kérdésére s azt mondja, hogy Robespierre valószínűleg mint szürke vidéki ügyvéd árasztotta volna el a vidéki akadémiákat világboldogító iro-

dalmi révedezéseivel, Danton titáni ereje alighanem kávéházi oszlopok támogatásában merült volna ki a Palais Royal árkádjai alatt s a véres Marat, mint gróf Artoisjának állatorvosa egész életén keresztül hajlongott és alázkodott volna, hogy ura kegyét megtartsa s helyet szerezzen magának a kisváros tekintélyei között. Ha nincs világháború s nincs szociális forradalom, akkor — ha fel is bomlik Kéri Pálnak gyengén összetákolt erkölcsi és értelmi strukturája, — mindazáltal nincs okunk kétségbevonni, hogy a kitünő riportter nem sülyed az erkölcsi nadir mélységére, nem zuhan a katasztrófa szakadékába, s alighanem temperamentuma és nihilizmusa dacára megbirkózik végzetével, tovább írja pompás riportjait s külpolitikai szemléit a Nyugat-ba. Ismételjük, nem vonjuk kétségbe erkölcsi arravalóságát, aminek elkövetője vagy sugalmazója volt a forradalomban. Amde tanultsága, ildomosága s az epikuri életmód szeretése nyilván visszatartotta volna oly cselekedettől, amely mindörökre elzárja attól a társaságtól, amelylyel Kéri Pál nemcsak a fehér plaszttronért és gondosan ápolt körmökért rokonszenvezett. A jó társaság, még pedig az, amelyét Cicero a *vir bonus*-ok társadalmának nevezett, szinte életelixírje volt Kéri Pál testi és lelki létének, fegyelmezte és szabályozta ezt az izgága és kiszámíthatatlan természetet, amelyben annyira elmerült a feminin vérmérséklet, annak a lelki alkatnak, amelynek közös alap-pszichozisa a zsidó hitjének.

Amikor gyökértelenül állott a magyar politika talaján, amennyire képtelen volt a történelmiség szerves elevenségének megértésére s amely csekély fáradságot tanusított,

hogy a magyar politika ismeretelméletébe komolyan behatoljon — a magyar politikában teljesen fejnaturlista volt s a tényektől függetlenül politizált —: épp oly érzékeny és tiszta szemszervezettel figyelte és elemezte a külpolitikát s csaknem tévedhetetlen igazmondó volt irodalmi értékeléseiben. Egyik tanulmánya, amelyet a délszláv egyesülésről írt a második balkáni háboru után, 1913-ban, a politikai intuición erejével hat. Külpolitikai tisztalátását azonban összekuszálta határtalan németövlölete, amely végső elemzésében nem volt más, mint a rend és a fegyelem gyölölete, az anarchia és a tagadás fogvacogása Sziegfried kardja előtt. Ugyanez a lelki kétség hatotta át, ugyanez a vak rémület lüktetett keresztül rajta, ha az erő érintését kellett, mert kellett éreznie Tisza István egyéniségén át. De hát, ugy látszik, senki forradalombeli cinikosai közül nem érezte oly halálos bizonyossággal, hogy minden romboló aknamunka kárbavész, ha ezt az egyetlen erőt el nem háritja fergegetes utjából. Nemcsak morális összeomlása sodorta az orgyilkosság örvényébe, hanem az a kétségtelen hibátlan szimatra valló belátása, hogy minden szél és a habok játéka csupán, amit a forradalmi pacifizmus épített (?), míg Tisza István életben és erőben tudják. A forradalom e helyzeti fonákjának infernális fölismerése teszi őt a patkánylázadás láthatatlan főnökévé, épp úgy, ahogy létének teljes erkölcsi kiflicamodása avatta valóságos szimbolumává a forradalom hitványosságának és aljas elszántságának.

Azokat, akik őt közéről ismerni vélték, de már az utolsó három esztendőben nem érintkeztek vele, tehát nem figyelhették meg ezt a morális balra hajlást, erkölcsi kurzusának mélyre zuhanásánál még jobban meglephette értelmi züllése. Hogyan sülyedt a valamikor rette-

gett elmeélü kritikusk, a fölényes újságíró a Göndör Ferencek, Hajnal Jenők és Simonyi Henryk társaságának értelmi szintájához: majdnem rejtélyes, s úgy látszik, megfejtése a pszichopatia hatáskörébe tartozik. Hogy Kéri Pál, aki néha szegélyezve, néha őszintén, de sohasem titkoltan, nagyon kevésre becsülte az u. n. pesti irodalmat, s e véleményében még a személyes bárátságna sem volt hajlandó engedményeket tenni, azt mindenki tudja, aki valaha irodalmi kérdésekről csevegett vele. E sorok írója épp ebben a leplezetlen irodalmi bátorságban, amely már szinte a kritika lelkiismeretességével határos, látta Kéri Pál sulyosan terhelt egyéniségében azt a pozitív és termékeny kristálymagot, amiből kedvező fejlődési égálj alatt valami lehetett volna. A zsidó írókat nem becsülte, s az élő szó korbácsával talán senki jobban és könyörtelenebbül végig nem vágott rajtuk, mint ő. Viszont Gárdonyi és Ady Endre szívéhez forrott szerelmek voltak. Hogy a valódi emberi nagyság előtt alázatos megértéssel tudott megcsuklani, — ami valami egészen más meghajlás volt, mint az átlag pesti szerkesztő térdre rogyása a pénz és a hatalom bálványá előtt, — hogy a fölismeret emberi nagyságnak szinte irodalmi vazallusa birt lenni, hogy olykor képes volt *sub specie aeternitatis* szemlélni az emberek és földi dolgok sorsát: annak letagadhatatlan bizonyítékával szolgált a Hindenburgról írt, e nemben egészen páratlan jellemábrázolásával. 1915. nyarán, Novogeorgievsk ostrománál alkalma volt lapja részére beszélgetést folytatni a német tábornaggal. Később is legnagyobb élménye gyanánt emlegette azt az órát, amelyet a német hadisten társaságában töltött s amelyről egy valósággal klasszikus becsü-cikkben számolt be. Hindenburgban ő látta meg a német fátum emberét s úgy állította élénk, mint

GONDOLAT

a német Kutusovot, a végzetnek beavatott eszközt, a hallgató óriást, aki szinte emberfeletti magasságban áll minden élő felett, olyan magasban, ahová csak az emberi szellem alpesi csúcsai érnek fel s amelynek kéklő fenségében siker és elcsuszamlás, dicsőség és kudarc már felismerhetetlen és elemezhetetlen

egységében egyesültek a végzet rejtelmes munkájának. Hindenburgtól Károlyi Mihályig: ez a két pólus, amelyek Kéri Pál életének tengelyét forgatták, az a két véglet, amelyek között ez a karrier hanyódott, hogy végre az utóbbinál megállapodjon s erkölcsi, szellemi és fizikai katasztrófává bontakozzon.

Pethő Sándor.

Az orvosi kar a kommün alatt. Lapunk 7. számában ilyen címen megjelent cikkben megemlékeztünk többek között egy *Berkovits* nevű orvosnövendékről is. *Berkovits* Oszkár azóta bennjárt nálunk és irásokkal igazolta,

hogy ő a *diák gazdasági osztálynál* mint referens működött, a *diákpolitikai osztálynál* azonban, dacára a kapacitásnak, nem vállalt állást, sőt éppen ő volt az, aki a politikai megbízottakkal több ízben szembeszállt.

A szerkesztőséghez beküldött könyvek

A magyar katona ezer éven át. Irta: *Lampérth Géza*. Athenaeum r. t. kiadása.

Rablók barlangjában. (Hangok a zsidó-diktatura idejéből.) Irta: *Domonkos József* dr. Ára: 6 kor.

Levelek diákjaimhoz. (I. A tiszta férfuság. II. Dohányzol? III. Ne igyál.) Irta: *Tóth Tihamér*. A három füzet ára: 16 korona.

A mostba font mult. (Versek.) Irta: *Bárány Ferenc*. Ára: 5 kor.

A helyreigazítási jog. (Sajtójogi tanulmány.) Irta: *Óhidi Légmán Leó*, a Központi Sajtóvállalat R. T. titkára. Ára: 6 korona.

Keresztény gazdasági megújulás. Irta: dr. *Bikkal Dénes*. Ára: 3 kor.

A marxizmus alkonya. Irta: *Csóka Lajos*. Ára: 3 kor.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Gerlóczy-u. 11.
Szerkesztőségi órák mindem nap 11 és 1 óra között. Kéziratokat nem adunk vissza.
Előfizetési ár: egy évre 100 K, félévre 50 K, negyedévre 25 K.

Nyomatott a Globus Pénzügyintézetek Műintézete és Kiadóvállalat r. t.-nál, VI., Aradi-utca 8.